

ΣΠΗΛΑΙΟ ΕΥΜΕΝΙΔΩΝ Ή ΜΠΥΡΝΑΣ Ή ΠΥΡΝΑΣ

Α.Σ.Μ. 2784

από

την Χ. ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗ και τον Ι. ΙΩΑΝΝΟΥ

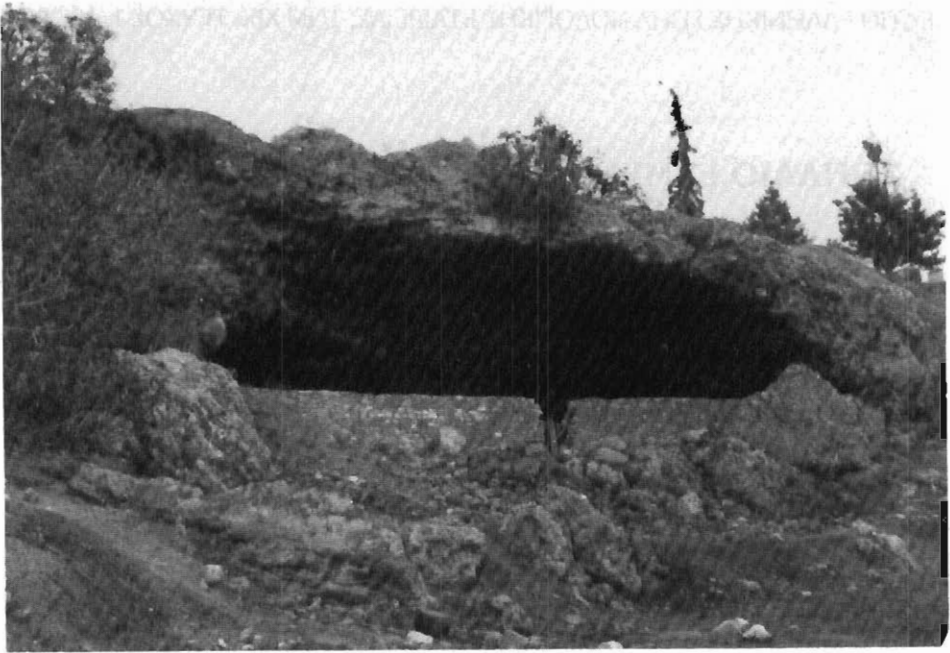
Θέση: Η σπηλιά βρίσκεται στη σημερινή Πολιτεία, στις παρυφές της Πεντέλης, κάτω από τον δρόμο που οδηγεί στον Άγιο Γεώργιο τον Κοκκιναρά, λίγο πριν από το αντλιοστάσιο. Τ' άνοιγμά της δεσπόζει στη ρεμαπά του αρχαίου ποταμού της Πύρνας.

Γεωλογική μορφή: Το κροκαλοπαγές σαθρό πέτρωμα από το οποίο αποτελείται, έγινε αιτία να γκρεμιστούν πολλά τμήματα της οροφής. Αλλά και η κατασκευή του δρόμου προς Άγιο Γεώργιο που περνά ακριβώς πάνω από την σπηλιά, είναι ασφαλώς και μια άλλη αιτία της καταστροφής της. Η είσοδός της, που φράζεται από ξερολιθιά, γιατί μέχρι πρότινος χρησιμοποιε για ποιμνιοστάσιο, έχει άνοιγμα 27 μ. μήκος και 7 μ. ύψος. Η ωραία ρεμαπά που περνά ακριβώς μπροστά της έχει μεταβληθεί σε χώρο απορριμμάτων. Κατά μήκος της ρεμαπάς, μέσα σε επικλώσεις της κατασκευής του δρόμου, διακρίνονται μικρά σπηλαιώδη χάσματα που χρησιμοποιεσαν για σκοπιές (νυμφαίες σκοπιές). Το ένα από αυτά παρουσιάζει κτιστή είσοδο, τα εσωτερικά του τοιχώματα είναι πελεκημένα. Το μήκος και το ύψος του στεγάζουν άνετα ένα άτομο που εποπτεύει από το κτιστό άνοιγμα όλο το μήκος της ρεμαπάς.

Ιστορικό: Η σπηλιά ονομάζεται και Άντρο Νυμφών γιατί στα πανάρχαια χρόνια λατρεύονταν εδώ οι Κηφισίδες Νύμφες. Είναι στενά συνδεδεμένη με τον Ηρώδη γιο του Αττικού, στον οποίο οφείλουμε και το κτίσιμο πολλών σπουδαίων μνημείων στην Αθήνα: το Παναθηναϊκό Στάδιο, το περίφημο θέατρο στις παρυφές της Ακρόπολης, το Ωδείο κ.α. Ο Ηρώδης Τιβέριος Κλαύδιος αξιοποίησε όμως και την Κηφισιά εφ' όσον στα παλαιότερα χρόνια και στην εποχή του (101-178 μ.Χ.) και μέχρι σήμερα ακόμα αποτελούσε μέρος παραθερισμού και ήταν ένα από τα ακμαιότερα προάστια μαζί με τον Άθμονα το σημερινό Μαρούσι. Ήταν επόμενο λοιπόν να εξωραϊστεί και το άντρο των Νυμφών και να αναζωπυρώσει τη λατρεία που αποδιδόταν πλέον στις Ευμενίδες και αργότερα στις Μοίρες.

Στην εποχή του λοιπόν, ένας μεγάλος δρόμος διακοσμημένος με ηρώα, ξεκινούσε από την κεντρική πλατεία με τον πλάτανο, όπου στα τέλη του περασμένου αιώνα βρέθηκαν οι σαρκοφάγοι, διέσχισε το ρέμα της Πύρνας, περνούσε μπροστά από την σπηλιά και

*La grotte «Eumenidon» ou «Byma» ou «Pyrna»
par C. Deligeorgui, I. Ioannou*

Είσοδος της σπηλιάς των Ευμενίδων.

κατέληγε στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου. Υπολείμματα αυτού του δρόμου είναι τα ίχνη των αρχαίων τοίχων που βρίσκονται ακόμα στο ρέμα, καθώς και δύο επάλληλα πλατώματα από λιθοδομή, μπροστά στην είσοδο της σπηλιάς. Εδώ υπήρχαν οι περίφημοι «Νυμφαίοι Κήποι» που σκίαζαν με τα πολλά πλατάνια την είσοδο. Κομμάτια επιγραφών με τα ονόματα της Σελήνης και του Διονύσου που βρέθηκαν εντοιχισμένες στα ερείπια μιας μονόκλιτης βασιλικής του Αγίου Στεφάνου, ανήκουν ίσως στα ηρώα του Νυμφαίου και πιστοποιούν, κατά κάποιο τρόπο, τη λατρεία των θεοτήτων αυτών στη σπηλιά. Τα ερείπια αυτής της εκκλησίας σώζονταν μέχρι το 1910 κοντά στη δεξιά όχθη του ρέματος, λίγα βήματα πέρα από την γέφυρα, σχεδόν πάνω από το Νυμφαίο. Άλλη αναθηματική επιγραφή με άθικτα τα γράμματα που ανακαλύφθηκε στα ερείπια της ίδιας της εκκλησίας το 1898 από το Γάλλο *Foumtoni*, πιστοποιούσε την μεγάλη επίδραση της προσωπικότητας του Ηρώδη στο στενό περιβάλλον του καθώς και σ' όλη την περιοχή της Κηφισιάς, και ίσως και την συμμετοχή του στις γιορτές του Νυμφαίου.

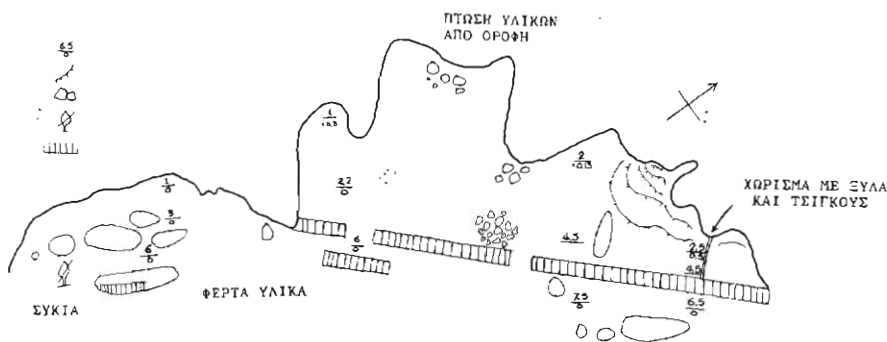
Η επιγραφή λέει:

Πολυδευκίονα Ποσειδῶ/νι Οὐιβουλία
 Ἄλκία τόν φίλτατον ἰῶ/ἑαυτῆς ἀνδρί/
 Ἡρώδη καί ἑαυτῆ.

Ο τόπος ολόγυρα θεωρείτο ιερός και χρῆσιμευε για καταφύγιο και άσυλο. Οι άνθρωποι που κατοικούσαν κοντά στη σπηλιά ονομάζονταν «νυμφαίοι». Η πηγή της περιοχής του Κεφαλαριού, που το νερό της πήγαιζε από τον Κοκκιναρά, ονομαζόταν «νυμφαία

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΠΗΛΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
 ΣΠΗΛΑΙΟΣ "ΕΥΜΕΝΙΔΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΠΕΝΤΕΛΗΣ"
 ΜΕΤΡΗΣΕΙΣ, Χ. ΔΕΛΗΓΙΩΡΓΗ, Ι. ΙΩΑΝΝΟΥ
 ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΚΑΤΩΦΗΣ, Ι. ΙΩΑΝΝΟΥ
 Κλίμακα πρωτότυπου 1/100

ΑΝΑΣΧΕΔΙΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ ΑΠΟ
 ΤΗΝ ΧΡ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

πηγή». Στο εσωτερικό της σπηλιάς υπήρχε ο περίφημος «Νυμφών» όπου τελούσαν μυστική τελετή στην οποία έπαιρναν μέρος μόνο γυναίκες. Άγνωστο το περιεχόμενο της. Μάλλον το τελετουργικό μέρος της λατρείας θα καλύπτονταν από ύμνους προς τις Νύμφες που τις προσφωνούσαν Ερατινές, Δρομάδες Χθόνιες, Λιγυρές κ.α. Προσφέρονταν σπονδές από μέλι και νερό από τρεις ιερές πηγές. Η σπονδή με κρασί ήταν κάπ το απαγορευμένο, κάπ σαν ιεροσυλία γι' αυτές τις θεότητες. Θυσίαζαν μαύρα κριάρια και στο διάστημα της θυσίας κρατούσαν απόλυτη σιωπή (οι ιερείς των θυσιών θεωρούνταν απόγονοι του θεού Ήσυχου). Ειδικά οι Ερυνίες, ήταν προστάπδες του οικογενειακού δικαίου και σκοπό τους είχαν την εκδίκηση των εγκλημάτων που είχαν σχέση με την οικογένεια. Δεν έχουμε παρά να θυμηθούμε το πόσο κατεδίωξαν τον Ορέστη με τις τύψεις, για το θάνατο της μητέρας του της Κλυταιμνήστρας και του Αίγισθου. Το όνομά τους προκαλούσε τόσο φόβο ώστε κατ' ευφημισμόν, τις ονόμαζαν Ευμενίδες και όχι Ερυνίες. Σ' αυτές τις θεότητες ήταν αφιερωμένο το σπήλαιο.

Στα μεταγενέστερα χρόνια, και για πολλούς αιώνες, την λατρεία των Ευμενίδων διαδέχτηκε η λατρεία των Μοιρών. Οι τρεις Μοίρες είχαν άμεση σχέση με τις τρεις φάσεις του φεγγαριού, γι' αυτό ο Ορφέας τις τραγουδά σαν «μοίρες λευκοφορούσες». Η κοινωνική πίστη παραδέχεται την ύπαρξή τους και την ικανότητά τους να προφητεύουν το μέλλον μέσα από τα όνειρα ή τα οράματα ή άλλα συμβολικά σχήματα. Σης Μοίρες έφερναν προσφορές από μικρούς άρτους, ειδικής κατασκευής, που τους έψηναν σε καθαρούς

ιδιωπικούς κλιβάνους. Επειδή οι άρτοι ονομάζονταν από την φωπά «πύρινοι» και κατά συγκοπή «πύρνοι», παρέμεινε και καθιερώθηκε η ονομασία «στα πύρνα», δηλαδή στα ψωμιά των Μοιρών, απ' όπου έμεινε και η ονομασία της περιοχής Πύρνα. Μια άλλη εκδοχή αποδίδει την ονομασία στα άφθονα πουρνάρια που υπήρχαν στην περιοχή δηλαδή στα «πούρνα» και τελικά «πύρνα».

Επικρατέστερη είναι η πρώτη ερμηνεία που είναι και η αρχαιότερη και αγγίζει περισσότερο τη πραγματικότητα. Η λατρεία των Ευμενίδων Νυμφών επειδή είχε σχέση με πολλές αλληγορίες και συμβολισμούς γύρω από τις ψυχές, εκτός από τις θυσίες και τις προσφορές*, εκδηλωνόταν με γιορτές και αγώνες που ονομάζονταν «Νυμφαία» όπως ακριβώς και τα ιερά τους.

* Η προσκομιδή «προσφορών» που συναντάται και στο χριστιανικό λατρευτικό, έχει τις ρίζες του στην αρχαιότητα: στις αρχαιότερες γιορτές της Μουνικίας Άρτεμης στον Πειραιά, πρόσφεραν διακοσμημένα γλυκίσματα τους περίφημους «αμφιφώνες». Κατά τον Daranberg, στο Λεξικό του M. Bernier, προσφέρονταν γλυκίσματα με αναμμένα κεριά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bernier M. (1905): «Dictionnaire des antiquités grecques et romaines, λέξεις: port, Munichie. (Παρίσι).
- Δραγούμης (1895): «Τοπογραφικό και Επιγραφικό Κηφισιάς Α.Ε. σελ. 185-186.
- Δραγούμης (1906): Α.Ε., σελ. 189.
- Ηλιοπούλος Χρ. (1933): «Τουριστική Ελλάδα», τεύχος 37.
- Εστία (1885): «Από Αθηνών εις Κηφισιάν», ψευδώνυμο «Ε», σελ. 352.
- Ορλάνδος Α. (1933): Ε.Β.Μ.Ε., σελ. 205.
- Πασαγιάννη Κ. (1922): «Αττικοί περίπατοι», σελ. 6.
- Richerin J.: «Μυθολογία», Τομ. Α, σελ. 452

RÉSUMÉ

La grotte est située au flanc du mont Pendeli, sous la rue qui conduit à l'église de Saint Georges de Kokkinaras dans le quartier Politia. Son entrée a 27 m de longueur et 7 m de hauteur. Elle est tout à fait abandonnée maintenant et dans son intérieur les bergers gardent leurs troupeaux.

Pendant l'antiquité ici on révélait les Nymphes. À l'époque d'Herode Attikus (101-178 après Jesus Christ) le culte des Nymphes a été remplacé par le culte des Euménides qui provoquaient aux gens des remords. Herode Attikus habitait Kifissia à cause de son climat doux et avait restauré l'autre des Nymphes dans lequel se développait une cérémonie mystique et on y déposait beaucoup d'offrandes.